

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ

Αθανάσιος Καραπέτσας

Στο σημείωμά μας τούτο θα ασχοληθούμε με τον σχεδόν άγνωστο σε μας λογοτέχνη, τον Αλέξανδρο Μωραϊτίδη, τον ταπεινό συνοδοιπόρο του άλλου Αλέξανδρου, του Παπαδιαμάντη. Σίγουρα δεν υπήρξε δημιουργός πρώτου μεγέθους, είναι όμως απ' αυτούς τους πνευματικούς προγόνους μας που τίμησαν

την εποχή τους αλλά δεν κατάφεραν να την ξεπεράσουν. Υπήρξε αδικημένος κι απ' την κριτική κι απ' το αναγνωστικό κοινό. Δεν διαβάστηκε και γύρω του αναπτύχτηκαν καταστάσεις «κριτικής αδικίας» συνυφασμένες με πνευματικούς μύθους και θρύλους και μ' αβασάνιστες αξιολογήσεις που έτυχε να επιβληθούν στις συνειδήσεις, όχι μόνο του κοινού αλλά και πολλών υπεύθυνων ανθρώπων των γραμμάτων. Και ξέρουμε πόσο δύσκολη επιχείρηση είναι η ανατροπή ή και η ανακατασκευή των μύθων αυτών. Αξίζει ευλαβικά να τον προσεγγίσουμε και να παλέψουμε με τη λησμονιά που τον σκέπασε κι αποξεχάστηκε.

Η ζωή του

Γεννήθηκε στη Σκιάθο στις 15 Οκτωβρίου 1850, πρωτότοκος ανάμεσα σε επτά αδέρφια. Ο πατέρας του, ξάδερφος

της μητέρας του Αλ. Παπαδιαμάντη, κατάγονταν από αρχοντική οικογένεια του Μυστρά και η μητέρα του από ιερατική οικογένεια της Σκιάθου. Τρίτος ξάδερφος του άλλου Αλεξάνδρου, συμμαθητής και σχεδόν συνομήλικός του, συνδέθηκε στενά μαζί του κι έζησε κι αυτός τα πρώτα του χρόνια στο ίδιο νησιώτικο περιβάλλον.

Εκεί έμαθε τα πρώτα γράμματα. Συνέχισε τις σπουδές του στη Σύρα κι έπειτα στην Αθήνα. Το 1872 γράφτηκε στη Φιλοσοφική του Πανεπιστημίου της Αθήνας και την ίδια χρονιά έστειλε στο Βουτσιναίο ποιητικό διαγωνισμό το ανέκδοτο και χαμένο δράμα του «Μιχαήλ ομνηγός, δεσπότης της Ηπείρου». Το 1873 για λόγους κομματικούς απολύεται ο πατέρας του που ήταν δημοτικός εισπράκτορας και υποτελώνης Σκιάθου. Ο Μωραϊτίδης αντιμετωπίζει τώρα οικονομικές δυσκολίες «Η παρτίδα μου άρχισε να αυξάνη επικινδύνως εις το φοιτητικόν ξενοδοχείον ...». Αναγκάστηκε μετά από αυτό να δουλέψει κι έγινε το

ίδιο έτος συντάκτης της «Εφημερίδος» του Κορομηλά, εγκαινιάζοντας με πολλή επιτυχία τα Πρακτικά της Βουλής. Στα 1880 πήρε το πτυχίο του και πρωτοδιορίστηκε στο Β' Γυμνάσιο Αθηνών. Έπειτα δίδαξε και σε άλλα γυμνάσια (Βαρβάκειο, Χαλκίδας, Σκιάθου) για είκοσι ολόκληρα χρόνια. Την ίδια εποχή δημοσίευσε, μαζί με άλλα, τα περισσότερα από τα εορταστικά **διηγήματα**, χριστουγεννιάτικα και Πρωτοχρονιάτικα. Σ' αυτή την εικοσαετία ταξίδεψε αρκετά ως απεσταλμένος αθηναϊκών εφημερίδων κι έγραψε **εντυπώσεις** που συγκεντρώθηκαν έπειτα από πολλά χρόνια σε τόμους με τον τίτλο: «*Με του βορρά τα κύματα*». Τον ίδιο χρόνο, το 1880, μέσω του ευθυμογράφου Κλεάνθη γνωρίζεται με το Βλάση Γαβριηλίδη και αρχίζει η συνεργασία με την «Ακρόπολις».

Το 1900 άφησε τη δημόσια υπηρεσία για να ξαναδιοριστεί ύστερα από τρία χρόνια στο Βαρβάκειο Αθηνών και να παντρεί στις 13 Ιανουαρίου 1904 «*ως πλεονάζων και δι' ανεπάρκειαν των πόρων του κληροδοτήματος αρβάκη*». Παντρεύτηκε το Φεβρουάριο του 1901 με τη Βασιλική Φουλάκη, που τη γνώρισε στις αγρύπνιες του Αγίου Ελισσαίου κι έζησε μαζί της «*παρθενίαν φυλάσσω*», καθώς μας πληροφορούν οι σύγχρονοί του. Την βαθιά του πίστη την μεταβίβασε και στη γυναίκα του, που μαζί της πριν ακόμα παντρευτούν, γύριζαν στις εκκλησίες. Κι όταν παντρεύτηκαν στο σπίτι τους έβαλαν εκόνες; και κεριά, προσεύχονταν κι έψελναν. Κάποτε μια γριά Σκιαθίτισσα πήγε στην Αιδηψό για να κάνει λουτρά. Έμαθε πως ήταν εκεί ο κυρ Αλέκος με την γυναίκα του, νιόπαντροι, και πήγε να τους δει. Τους βρήκε να κάθονται στο δωμάτιο που είχαν νοικιάσει την ώρα που έψελναν εσπερινό. Ξαφνιασμένη τότε τους ρώτησε «*Οσπιτεύετε ή καλογερεύετε;*». Η γυναίκα του πέθανε στις 19 Μαΐου 1914. Λίγο πριν πεθάνει είχε ενδυθεί το μοναχικό σχήμα με το όνομα Αθανασία.

Τον Ιούλιο του 1907 έκανε περιοδεία στην Πελοπόννησο ως απεσταλμένος της εφημερίδας «Αθήναι». Στην περιοδεία αυτή ήρθε και στο μοναστήρι του Μεγάλου Σπηλαίου κι εκεί έπεσε. «*Ήταν ένα σκαλοπατάκι, το πήρα για ίσιωμα πάω να πατήσω και ευρέθην κάτω στις πέτραις ... Ακούω κρακ το κόκκαλο του ποδιού στο καλάμι.*

άμνω να ανασηκωθώ, ακούω κρακ στο χέρι, κοντά στον ώμο....». Έτσι έσπασε το δεξί πόδι και χέρι του. Εξ αυτού υποχρεώθηκε να μείνει ακίνητος ως τον Απρίλη του 1908, στην κλινική και στο σπίτι του. Και τότε ακριβώς με την αδιάκοπη επίδραση του μοναχού Δανιήλ Σμυρναίου του αγιογράφου, απομακρύνεται περισσότερο ακόμη από την κοινωνική ζωή, δεν γράφει πια διηγήματα -το τελευταίο του, το «*Ψυχοσάββατον*», δημοσιεύτηκε στο ημερολόγιο Σκόκου του 1908 - αφήνει τη δημοσιογραφία, μεταφράζει εκκλησιαστικά κείμενα των πιο σπουδαίων Πατέρων της Εκκλησίας (μεταφράσεις από τα έργα του Γρηγορίου του Ναζιανζηνού, δυο ακολουθίες, εις τον προφήτην Ελισσαίον και εις την εύρεση της εν Σκιάθω θαυματουργού εικόνας Παναγίας της Κονιστριάς) και πηγαίνει πιο κοντά στο δρόμο του Θεού. Ο Μωραϊτίδης από τότε αποσύρεται απ' τα εγκόσμια.

Η θρησκευτικότητα του

Ο Μωραϊτίδης ζει, στοχάζεται και ενεργεί ποτισμένος από το ορθόδοξο χριστιανικό πνεύμα, που αποτελεί και τη μοναδική δύναμη η οποία κινεί την

ύπαρξή του. Η ζωή του διαγράφει έναν κύκλο, που τα συναντημένα τελικώς ακραία σημεία του είναι το σπίτι ενός ιερωμένου όπου γεννήθηκε, εγγονός παπά, και το μοναστήρι στο οποίο πέθανε. Τα ενδιάμεσα δεν είναι παρά γνωριμίες, αγαπήματα και ταξίδια στο χώρο της θρησκευτικότητας, μέσα στον οποίο διαμορφώνεται και το λογοτεχνικό του έργο, που σφραγίζεται από την μεταφυσική διάσταση και την μυστικιστική έξαρση, την οποία υποβάλλει η γοητεία του λόγου του Χριστού.

Ενορία του Μωραϊτίδη ήταν η Ζωοδόχος Πηγή και δεν έλειπε από λειτουργίες και εσπερινούς με κάθε καιρό. Οι αγρυπνίες με το αγιορείτικο τυπικό στον **Άγιο Ελισσαίο** μαζί με τον Παπαδιαμάντη και τον αγαθό ιερέα, τον παπα-Νικόλα Πλανά, ήταν μέρος της ζωής του. Σ' αυτή την ψαλτική πανδαισία αριστερός ψάλτης ήταν ο Αλ. Μωραϊτίδης και δεξιός ο Αλ. Παπαδιαμάντης. Ο Γ. Βαλέτας γράφει για τον πρώτο: « ...Ο συγγραφέας του "Δεκατιστού" είχε το ήθος ταπεινότερον και εφάνετο βυθισμένος εις όνειρον θρησκευτικής αφοσιώσεως και λατρείας. Επακουμβών επί του ερείσματος του στασιδίου δι' αμφοτέρων των χειρών έκλινε την φαλακράν κεφαλήν του με την μακράν μαύρην γενειάδα, το λείο μέτωπον και

την γρυπήν ρίνα και ημικλείων τους οφθαλμούς, έψαλλεν ήρεμα, μόλις ακουόμενος. αι ήτο το θέαμα των δύο αυτών από Σκιάθου θεοπνεύστων συγγραφέων κατανυκτικώτατον ... ».

Ο Μωραϊτίδης είχε πάντα επαφή με το **Όρος** και τα καλοκαίρια τα περνούσε συχνά εκεί, φιλοξενούμενος στα Κατουνάκια του ασκητικότατου **Δανιήλ του Σμυρναίου**, που πολύ επέδρασε απάνω του και τον εισήγαγε στους Νηπτικούς.

Άλλη σημαντική γνωριμία του Μωραϊτίδη ανάμεσα στους πιστούς είναι η **Θεοδώρα**, της γυναικείας Μονής Κεχροβουνίου της Τήνου. Έχοντας μαζί της κοινό πνευματικό καθοδηγητή τον Δανιήλ, ο Μωραϊτίδης όχι μόνο επισκέφθηκε και περιέγραψε το μοναστήρι, αλλά

κράτησε και για πολλά χρόνια αλληλογραφία μαζί της, ανακοινώνοντάς της την πρόοδο της μακρόπνοης εργασίας του σε μεταφράσεις των σημαντικότερων Πατέρων της Εκκλησίας. Ζει κι αναπνέει για το Χριστό. Ο χαρακτήρας του τώρα έχει αλλάξει Ο Γ. Δροσίνης σημειώνει: «ο Μωραϊτίδης είχε τότε μια παιδική αφέλεια και καλοσύνη, που με τον καιρόν έγινε αγιοσύνη. Πάντα εύθυμος και γελαστός, τραβούσε αμέσως την αγάπη όλων. Χρόνια κατόπιν τον συναντούσα έξω από την εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής, τυλιγμένον το χειμώνα μ' ένα παλιό σάλι, και στα χείλη του ξαναγύριζε

για μια στιγμή το νεανικό γέλιο, αταίριαστο με τη δεσποτική γενειάδα του».

Η μοναχική του κλίση

Πολύ πριν ντυθεί το «αγγελικόν σχήμα», υπήρξε αναχωρητής μέσα στην πολυθόρυβη πρωτεύουσα. Σ' ένα απόμερο δρομάκι των Αθηνών, το μοναχικό του δωμάτιο ήτανε κελί μοναστηριού, που στην πόρτα του έσβηνε ευλαβητικά το κύμα της εγκόσμιας ζωής. Ένας δημοσιογράφος που τον επισκέπτεται το 1920 γράφει: «Ο Αλέξανδρος Μωραϊτίδης ζη περιωρισμένος εντός της μικράς του κατοικίας, μη θυσιάζων ολίγας ώρας εκ της μελέτης και προσευχής του διά την ανά την πόλιν έξοδόν του [...] Εκεί αριστερά, εις την γωνίαν του δωματίου, υψούται το εικονοστάσιον. Είκοσι περίπου εικόνες τοποθετημέναι επί του τοίχου, μικραί μετά μεγάλων, τετράγωνοι νεώτεροι μετά οκταγώνων βυζαντινών, έργα τέχνης και παλαιοντολογικής αξίας. Το θυμιατήριον ευρίσκεται εκεί επί της τραπέζης μετά του μικρού κηροπηγίου. Το άρωμα προηγηθέντος θυμιάματος έχει παραμείνει εις την ατμόσφαιραν του δωματίου». Αποτραβηγμένος λοιπόν, από τη ζωή, που βούιζε τριγύρω του, ψέλλιζε τις προσευχές του και ως νέος υμνωδός της Εκκλησίας του Χριστού συνέθετε σε βυζαντινά μέλη τα δικά του τροπάρια των ηρώων της πίστης. Ο ασκητισμός του ήταν αυστηρός. Συγγένευε με εκείνο των πρώτων αναχωρητών. Η χριστιανική ταπείνωση δεν ήταν άδεια λέξη γι' αυτόν. Την είχε ντυθεί κατάσαρκα η ψυχή του. Καταδίκασε στην ψυχή του την εγκόσμια ζωή για να βρει λύτρωση στην σιωπή της έκστασης, στην ουρανοπολιτεία του μοναστηριού, όπου θα αντάμωνε Εκείνον. Ο Στ. Δάφνης γράφει: «ο Μωραϊτίδης υπήρχε εις την ζωήν μόνον δια μερικούς εναρέτους κληρικούς των Αθηνών, δια μερικούς καλογήρους του Αγίου Όρους ή των υκλάδων, με τους οποίους έχει συχνήν αλληλογραφίαν, δια μερικάς ευσεβείς γερόντισσας που τον επισκέπτονται εις το ερημητήριόν του και παίρνουν την ευχήν του όταν πρόκειται να κοινωνήσουν».

Το Σεπτέμβριο του 1929 παίρνει το μοναχικό σχήμα από το μητροπολίτη Χαλκίδας Γρηγόριο και ονομάζεται Ανδρόνικος. Η κουρά του έγινε στους Τρεις Ιεράρχες της Σκιάθου και γράφτηκε στο μοναχολόγιο της Μονής του Ευαγγελισμού κι έπειτα από είκοσι μέρες πέφτει άρρωστος. Δεν έμεινε πολύ στο κρεβάτι. Η μεταβολή ήταν εντελώς εξωτερική. Στο βάθος της ψυχής του τίποτε δεν είχε αλλάξει. Κάτω από το λαϊκό ένδυμα του καθηγητή, του διηγηματογράφου και του ακαδημαϊκού, ζούσε πάντα ο ασκητής. «Κάτω από τον Αλέξανδρο Μωραϊτίδη, ο μοναχός Ανδρόνικος. Ο Μωραϊτίδης ήταν καλόγερος και με τα πολιτικά.

Με μεγάλη χαρά εισήλθε στον νυμφώνα του Χριστού. Σ' ένα γράμμα του που έστειλε λίγες μέρες αργότερα σε μια ευλαβική κυρία των Αθηνών και δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Εστία», μιλάει για τα ράσα του, που του στέκανε ωραία, για τις καμπάνες της εκκλησίας που σήμαιναν χαρμόσυνα, για την ευλογία του Μητροπολίτη, για τους χριστιανούς του εκκλησιάσματος που δεν χόρταιναν να τον καμαρώνουν μέσα στο «αγγελικόν σχήμα».

Και στην Ηγουμένη Θεοδώρα θα γράψει στις 16-9-1929:

«Σήμερον είχαν την μεγαλυτέραν εορτήν της ζωής μου. Εκείνο το οποίον επόθουν από τόσα χρόνια, εκείνο το οποίον η ψυχή μου εμελετούσε νύκτας και

ημέρας, το απήλαυσα, το απέκτησα. Το Μέγα και Αγγελικόν Σχήμα. Δεν είμαι πλέον ο Διδάσκαλος Αλέξανδρος, ο πρεσβύτες, ο πολυάσχολος με τας μερίμνας του κόσμου. Είμαι ο μοναχός Ανδρόνικος ... ».

Η «κουρά» του, στα ογδόντα του χρόνια, δεν ήταν παρά μια απλή εκπλήρωση ενός τύπου.

Το έργο του

Τα θεατρικά του έργα

Ξεκινώντας τη συγγραφική του περιπέτεια επιδόθηκε το πρώτον στη σύνθεση θεατρικών έργων. (*άρδας αλλέργης*, 1874. *Η καταστροφή των Ψαρών*, 1876. *Αλλάχ - ερίμ*, 1880. *Τα σκανδαλώδη επίθετα*, 1880. *Πόλεως Άλωσις*, 1888.) Μετά επακολούθησε το διήγημα και η συγγραφή ταξιδιωτικών εντυπώσεων.

Τα διηγήματά του

Τα διηγήματα που έγραψε είναι τριάντα αλλά πιο εκτενή απ' αυτά του Παπαδιαμάντη. Μερικά είναι σωστές νουβέλες; ολόκληρα μικρά βιβλία. Θυμίζουμε ότι ο Παπαδιαμάντης έγραψε 170. Απ' αυτά τα τριάντα, 5-6 είναι τ' αθηναϊκά, όλα τ' άλλα είναι παρμένα από τη Σκιάθο. Από κει αντλεί τη θεματογραφία, τους χαρακτήρες, τους μύθους. Στα διηγήματά του απλώνεται ένας ηθογραφικός και ποιητικός μαζί κόσμος. Τα πιο πολλά αναφέρονται στις γιορτές του Πάσχα και των Χριστουγέννων. Ότι κυρίως τα διακρίνει είναι ερωτική διάθεση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και νοσταλγική αναπόληση του παρελθόντος με βασικούς ήρωες ανθρώπους της καθημερινής ζωής. Κυριαρχούν η εκκλησία, το μοναστήρι, ο παπάς, ο καλόγερος, οι γιορτές οι άγιοι, η θάλασσα, οι ναυτικοί (βαρκαρήδες, ψαράδες, ναύτες, καπεταναίοι) η ξενιτιά, ο νόστος οι τρικυμίες τα ναυάγια.

Μετά το 1920 αποφασίζει ο Μωραϊτίδης να τυπώσει τα διηγήματά του και να τα συγκεντρώσει σε σειρά έξι τόμων. Έτσι, είχε την τύχη, πριν πεθάνει να τα συγκεντρώσει ο ίδιος και να τα δει τυπωμένα σε βιβλία από τον εκδοτικό οίκο Ι. Σιδέρη.

Μεγάλη η αγωνία του για τις αξίες της ζωής, για τα ήθη, τα έθιμα, για την παράδοση, που μέσα από τα διηγήματά του προσπαθούσε να μεταγγίσει στη ζωντανή συνείδηση του λαού μας. Ενδεικτικά στο διήγημά του «Χριστούγεννα στον ύπνο μου», φαίνεται καθαρά καθώς γράφει: «Τα έθιμα ριζώνουν, βλέπετε, μέσα εις την καρδίαν των ανθρώπων και όταν καταργώνται, νεύρον ευαίσθητον ξερριζώνεται βιαίως από μέσα από την καρδίαν, ήτις πονεί και οδυνάται μεταδίδουσα τον πόνον εις όλον το σώμα. Ο άνθρωπος όστις δέν έχει το νεύρον τούτο δεν ανήκει εις έθνος. Είναι αλλότριος αυτού. Νομίζει πως είναι εις τον κόσμον όλον και δεν είναι πουθενά. Είναι εις τον αέρα, αεροβατεί... »,

Με του βορρά τα κύματα

Είναι ένα μεγάλο αφήγημα που έχει κεντρικό ήρωα τον ίδιο το συγγραφέα, άλλοτε νοσταλγικό αναζητητή, άλλοτε παρατηρητικό περιηγητή, συχνά πολύξερο ταξιδιώτη και πάντα ευλαβικό προσκυνητή. Οι μεστότερες ταξιδιωτικές του σελίδες αναφέρονται στις περιηγήσεις του στα ιερά προσκυνήματα του Γένους. Στην Πόλη, στον Άθω, στους Αγίους Τόπους, στην πολυφίλητη Σκιάθο, στη Χίο, στη Θεσσαλονίκη. Πάμπολλες χρονογραφικές εντυπώσεις υπάρχουν και για την Αθήνα. Παντού γύρευε το Χριστό και την ακμή του υπόδουλου ελληνικού στοιχείου. Στις περιγραφές του κραυγάζει κυριολεκτικά μπροστά στο «ελληνικό θαύμα»: Έτσι, στις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις, μας άφησε και πολυτιμότες σαν πληροφοριακά ντοκουμέντα, και ανεξάλειπτες σαν ζωγραφικές εικόνες της ελληνικής δημιουργικότητας, σε χώρους που σήμερα με τραγικότητα τους αποκαλούμε «χαμένες πατρίδες». Και οι έξι τόμοι των ταξιδιωτικών του στεγάζονται κάτω απ' τον εύγλωττο τίτλο: «Με του βορρά τα κύματα».

Ο Μωραϊτίδης είναι από τους πρώτους του είδους τούτου του πεζού λόγου. Στις ταξιδιωτικές εντυπώσεις δεν κατορθώνει πάντοτε, όπως ο Παπαδιαμάντης, να δημιουργεί ατμόσφαιρα ποιητικής μαγείας. Αφήνεται πολλές φορές σ' ένα περιγραφικό λόγο υπερφορτωμένο από επίθετα και εικόνες εις βάρος ενίοτε της αρχιτεκτονικής οικονομίας. Η αφηγηματική του ικανότητα δεν κατορθώνει να δώσει στους ισχνούς του μύθους μέγεθος και σπουδαιότητα.

Οι περιγραφές του συχνά απεραντολογούν, γεμάτες παρομοιώσεις και σχήματα λόγου, φτάνοντας σ' ένα όργιο καλλιλογικού περιγραφικού οίστρου, εις βάρος συχνά της αρχιτεκτονικής οικονομίας.

Ο πρώτος πρακτικογράφος

Έγινε, όπως αναφέραμε παραπάνω, συντάκτης στην «Εφημερίδα», εγκαινιάζοντας με πολλή επιτυχία τα Πρακτικά της Βουλής. Να, πως ο ίδιος διηγείται την ιστορία αυτή:

«Ο κ. Διευθυντής (ο Δημ. ορομηλάς) άφησε την πένναν του, παραμέρισε τα διάφορα χαρτιά, και με την μίαν χείρα του τακτοποιών τον εν αταξία πάντοτε σιτόχρουν αραχνοϋφή λαιμοδέτην του, μοι έτεινε την άλλην με ένα χαιρετισμόν, οικειότατον μεν και προσηνέστατον, βαρύν δε και στιβαρόν, οπού με ετάραξεν ολόκληρον, ωσάν να ήθελε να με επαναφέρη εις εμαυτόν, ταραγμένον ολίγον από της συγκινήσεως. λέπων με δε με τους μεγάλους χαροπούς του οφθαλμούς, μου λέγει με τον ανοικτόκαρδον εκείνον της φωνής του τόνον, οπού ποτέ δεν θα λησμονήσω:

- Ξεύρεις να γράφης Πρακτικά της βουλής;
- Έκαμα βοηθός του δημογραμματέως Σκιάθου, του λέγω, χωρίς δισταγμούς πλέον και χωρίς δειλίαν.
- Λοιπόν κρατούσες τα Πρακτικά του Δημοτικού Συμβουλίου;
- Μάλιστα. Έγραφα τας ληξιαρχικάς πράξεις της πόλεως. κρατούσα τα Πρακτικά των διαφόρων εκλογών.
- ' εγώ αυτό ίσα-ίσα ήθελα, μου απαντά με μίαν χαρά όλως παιδικήν.

- Ξεύρεις γαλλικά; Με ερωτά κατόπιν.
- Ξεύρω ολίγα, του απαντώ με τρεμάμενη την φωνήν.
- Λοιπόν πάρε αυτήν την εφημερίδα να μου μεταφράσης αυτήν την στήλην, και να μου την φέρης αύριον αυτήν την ώραν. αι θα σου πω.

αι μου έδωκε την γαλλικήν εφημερίδα *Liberté*, επιδείξας μοι την στήλην, οπού έπρεπε να μεταφράσω. Έλαβον την εφημερίδα και απήλθον».

Την άλλη μέρα, επήγε πάλι ο Μωραϊτίδης στα γραφεία της «Εφημερίδος», έδωσε στον Κορομηλά τη μετάφραση και πήρε αμέσως το διορισμό.

- Λοιπόν, αγαπητέ Μωραϊτίδη, θα πηγαίνης εις την σουλήν, θα σημειώνης το τι γίνεται και το τι λέγεται, και θα έρχεσαι εδώ την νύκτα να τα γράφης κατά τον τρόπον αυτόν της γαλλικής εφημερίδος. Να το γραφείον σου - και μου έδειξε το τραπεζάκι οπού έβλεπα εις το όνειρό μου την προηγουμένην νύκτα. Να και αυτό το χαρτοφυλάκιον, να φυλάττης μέσα τα χειρόγρατά σου να μην χάνωνται. αι μου έδωκεν ένα μεγάλο μαύρο χαρτοφυλάκιον οπού το έχω ακόμη, επάνω εις το οποίον έγγραφα όλα τα Διηγήματά μου και ό,τι άλλο. Πολύ τυχηρόν το κακομοιριασμένον!..»

Κανένas δε μπορεί ν' αρνηθεί στον Μωραϊτίδη τον τίτλο του πρώτου πρακτικογράφου. Του τον αναγνώρισαν όλοι οι σύγχρονοί του, ο Κορομηλάς που τον έστειλε στη Βουλή να κρατήσει πρακτικά για την «Εφημερίδα» του, την πρώτη ελληνική καθημερινή εφημερίδα, ο Μητσάκης, άλλοι ονομαστοί δημοσιογράφοι και λόγιοι, ακόμη κι ο Χαρίλαος Τρικούπης. Αξίζει ν' αναφέρουμε το περιστατικό με τον Τρικούπη:

«Κατά το τέλος σπουδαίας τινός συνεδριάσεως της Βουλής, μετά το 1876, ο διευθυντής της «Εφημερίδος» Δ. Κορομηλάς εισελθών εκ την αίθουσας των Συνεδριάσεων παρεκάλεσε τον κ. Χ. Τρικούπην, πρωθυπουργόν όντα, να διατάξη να του δώσουν τον λόγον ον απήγγειλε κατά την συνεδρίασιν εκείνην εκ των στενονογραφημένων πρακτικών, προς δημοσίευσιν. Ο δε Τρικούπης του λέγει με τον σοβαρόν μεν εκείνον της φωνής του τόνον, αλλά με το χαριτωμένον και ευγενές μειδιάμά του:

- Εγώ ακούμαι εις εκείνα οπού εσημείωσεν ο κ. Μωραϊτίδης».

Μέγιστος έπαινος τούτος ο λόγος.

Ο Γ. Κορομηλάς, επίσης, γράφει: «...ο Σκιαθίτης πεζογράφος μου κάμνει την εντύπωσιν ενός πελωρίου σπόγγου». Ανάμεσα στις εντυπώσεις που απορρόφησε «ο σπόγγος» του Αλ. Μωραϊτίδη, ήταν και οι συζητήσεκ των συνεδριάσεων της Βουλής, η δημοσίευση των οποίων ήταν το δημοσιογραφικό του καθήκον.

Η βράβειυσή του

Το 1921 του απονέμεται το αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών. Στις 26 Ιανουαρίου του 1928 η Ακαδημία Αθηνών τον ανακηρύσσει ομόφωνα πρόεδρο μέλος της. Ο Μωραϊτίδης ούτε που πήγε να παραστεί στην εκλογή του. Αρκέστηκε, στις 14 Μαρτίου, σε μια ευχαριστήρια επιστολή του προς τον πρόεδρο της Ακαδημίας.

Η σκιά του Παπαδιαμάντη πέφτει πάνω στο Μωραϊτίδη

Η σκιά που πέφτει επάνω στο Μωραϊτίδη από το ανάστημα του

Παπαδιαμάντη είναι μια σκιά βαριά, σταθερή, αμετακίνητη, πιεστική σκιά που μικραίνει, θολώνει και σπρώχνει πέρα σε κάποιο άφεγγο βάθος τον συγγραφέα τόσο των έξοχων διηγημάτων. Ο Παπαδιαμάντης είναι ο εφευρέτης και ο διαμορφωτής αυτού του είδους των διηγημάτων. Ο Μωραϊτίδης είναι ο συνεχιστής, ο μιμητής του Παπαδιαμάντη. Κι η αναλογία αυτή, μοιραία τον μεταμορφώνει σε ταπεινό ουραγό της τέχνης και σε χλωμό είδωλο της προσωπικότητας Εκείνου.

Λόγια και ιδιόρρυθμη ήταν η γλώσσα στην οποία έχυσε τη λαϊκή ψυχή του έργου του. Ο Μωραϊτίδης βλάστησε μέσα στην παράδοση εκείνη που μπορεί να κρατάει από τα λαμπρά περασμένα της γλώσσας μας και της ζωής μας, δεν είχε όμως ποτέ την ικανότητα να αντιμετωπίσει τα καινούργια και να τραβήξει προς το μέλλον. Μια παράδοση που δεν κατόρθωσε ποτέ να γίνει ζωντανή συνείδηση του λαού μας.

Ο Παπαδιαμάντης ήταν πέρα για πέρα φύση καλλιτεχνική. Η θρησκευτική πίστη ενεργούσε σ' αυτόν ως ζωντανή πηγή έμπνευσης. Ανεξάντλητος και πολύπτυχος ο κόσμος του. Ο Μωραϊτίδης ήταν περισσότερο φύση ασκητική. Η θρησκευτικότητά του σοβαρότερη και αυστηρότερη. Περισσότερο πεζογράφος βαθύτερα αντικειμενικός αλλά λιγότερο προικισμένος. Πιο στενός ο κόσμος του δεν έχει τον αέρα και τον ορίζοντα του Παπαδιαμάντη. Μπορεί να τον αδίκησε η φήμη του Παπαδιαμάντη, τον αδίκησε ίσως κι ο ίδιος ο Παπαδιαμάντης, που ήταν φιλόπρωτος μα οπωσδήποτε το έργο του, όσο κι αν παρουσιάζεται σεμνό και με εσωτερική συνέπεια, αποτελεί μια επιβίωση.

Πρέπει να δεχτούμε ότι ο Μωραϊτίδης δεν εξαντλείται στον τύπο του ευλαβούς και του επιρρεπούς στην κατάνυξη φιλακόλουθου. Υπήρξε συγγραφέας ποικίλων ενδιαφερόντων. Είχε βάθος και πλάτος κι αγωνίζονταν διαρκώς, κι όχι μόνο με τη γραφίδα του, για πνευματικά κατορθώματα. Εξάλλου γνώριζε μ' επάρκεια τα εκκλησιαστικά γράμματα και δεν περιφρονούσε τη θύραθεν λογοτεχνία, ως σημαντικός φιλόλογος που ήταν. Τη γερή φιλολογική του κατάρτιση, άλλωστε, φανερώνουν τα πολλά και ποικίλα μεταφραστικά του αγωνίσματα από τα αρχαία ελληνικά, τα λατινικά και τα πατερικά κείμενα.

Ο θάνατός του

Τα παλιά κατάγματα που δεν είχαν εντελώς θεραπευτεί, φαίνεται πως υποτροπίασαν. Και οι φυσικές δυνάμεις του είχαν καταπέσει. Στις 20 Οκτωβρίου παύει να ομιλεί. Ζήτησε και κοινώνησε των αχράντων μυστηρίων. Προτού κοινωνήσει ψιθύρισε προσευχή και ψέλλισε το «ποτήριον σωτηρίου λήψομαι και το όνομα υρίου επικαλέσομαι» κατόπιν κατελήφθη από βαθύ ύπνο. Ο θάνατος του Ανδρόνικου-Αλέξανδρου Μωραϊτίδη ήρθε την παραμονή του Αγίου Δημητρίου, Παρασκευή μεσημέρι, στις 25 Οκτωβρίου του 1929. Η αθηναϊκή εφημερίδα «Σκριπ», δυο μέρες μετά, έγραψε «Μετά τον Παπαδιαμάντην, ο Μωραϊτίδης. Μετά τον Δάμονα, ο Φυντίας της Σκιάθου. Η ωραία νήσος, την οποίαν ο αείμνηστος Γαβριηλίδης απεκάλεσε «καταπράσινην, ευωδιάζουσαν, γαληνιώσαν, ευσεβή ψυχήν, πολύκολπον, ευλίμενον, δασοστεφή, βοσπορίζουσαν και περικαλλή» εγένετο ο τάφος του Μωραϊτίδη, όπως εγένετο και ο τάφος του Παπαδιαμάντη. Ο

Μωραϊτίδης υπήρξεν ο κατ' εξοχήν Έλλην διηγηματογράφος. Τα διηγήματά του, και εν γένει όλα αυτού τα έργα, διεκρίνοντο δια το Ελληνικόν αυτών χρώμα, δια το ελληνοπρεπές ύφος και δια τας υγιάς αρχάς και βάσεις των. Τα έργα του Μωραϊτίδη είναι κατ' εξοχήν έργα ελληνικά, τα περισσότερα δε ήσαν εμπνευσμένα από την γλυκυτάτην θρησκευτικήν μυστικοπάθειαν του ποιητού. αι αυτός, όπως ο Παπαδιαμάντης, ενεπνεύσθη αριστουργήματα από την θείαν πνευματικήν πανδαισίαν των εκκλησιαστικών βιβλίων. Η Ελλάς εις το πρόσωπον του Μωραϊτίδου δεν χάνει μόνον ένα βασιλέα του διηγήματος, έναν δεινόν χειριστήν της γραφίδος, έναν υμνητήν των ωραιότητων της. Χάνει και ένα πραγματικόν πατριώτην». ποιητού. αι αυτός, όπως ο Παπαδιαμάντης, ενεπνεύσθη αριστουργήματα από την θείαν πνευματικήν πανδαισίαν των εκκλησιαστικών βιβλίων. Η Ελλάς εις το πρόσωπον του Μωραϊτίδου δεν χάνει μόνον ένα βασιλέα του διηγήματος, έναν δεινόν χειριστήν της γραφίδος, έναν υμνητήν των ωραιότητων της. Χάνει και ένα πραγματικόν πατριώτην».

Ο θάνατος κατά την πιστοποίηση του γιατρού επήλθε από γεροντικό μαρασμό. Και προπάντων πέθανε στη Σκιάθο του, στο αγαπημένο του νησί. Πέθανε σαν τον Τολστοί σε ένα μοναστήρι. Μια καλόγρια του έκλεισε τα μάτια. Έτσι πέρασε στην γαλήνη της αιωνιότητας «εις προϋπάντησιν του Σωτήρος», που τόσο επιθυμούσε.

Βιβλιογραφία

Άγρας Τέλλος: Κριτικά, τομ. Γ', εκδ. Ερμής, Αθήνα, 1984.

Αρτεμάκη Στέλιου: Ελληνικές Μορφές, εκδ. Εστίας, 1972.

Βαλέτας Γ.: Παπαδιαμάντης, Μυτιλήνη, 1940.

Δημητρακόπουλος Φώτης: Ο μοναχός Ανδρόνικος, εκδ. Ergo.

Δροσίνη Γεωργίου: Άπαντα, εκδ. Σύλλογος προς Διάδωσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήναι, 2001.

Εφ. «Ελευθερία», 12 Φεβρ. 1959.

Εφ. «Πρωτεύουσα», 23 Νοεμβρίου 1920.

Εφ, «Σκριπ», 27 Οκτωβρίου 1929.

Ιωάννου Γιώργος «Επιζωγραφιομένης εικόνας αποκατάσταση», στο Φώτα ολόφωτα - Ένα αφιέρωμα στον Παπαδιαμάντη και τον κόσμο του, επιμέλεια Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλου, Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα, 1981.

Καραντώνη Αντρ.: Με τον Αλέξανδρο Μωραϊτίδη, περ. «Φιλολογική Πρωτοχρονιά», 1962.

Καραντώνη Αντρ.: Ο διηγηματογράφος Αλέξανδρος Μωραϊτίδης, περ. «Νέα Εστία», τχ. 559, 15 Οκτ. 1950.

Καρβέλης Τάκης: Η γενιά του 1880, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2003.

Νιρβάνα Παύλου: Ο Μοναχός Ανδρόνικος, περ. «Νέα Εστία», τχ. 559, 15 Οκτ. 1950.

Παπαθανασόπουλου Θανάση: Αλ. Μωραϊτίδης: Η γνησιότητα μιας ανησυχίας, περ. «Νέα Εστία», τχ. 1683, 15 Αυγούστου 1997.

Πεντζίκης Ν.Χ.: Περί Αλεξάνδρου Μωραϊτίδη, στο Ομόπλουι Πλοίον, εκδ. Γνώση & Στιγμή, Αθήνα, 1990.

Χάρη Πέτρου: Έλληνες πεζογράφοι, τομ Β' εκδ. Εστίας, 1969.
Μαστροδημήτρη Π.Δ.: Εισαγωγή στη Νεοελληνική Φιλολογία, εκδ. Δόμος, 1983
Στεργιόπουλου Κώστα: Περιδιαβάζοντας τομ. Β' εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1986.
Φερούση Δημ: Ο Παπακαλόγερος Νικόλαος Πλανάς, εκδ. Αστέρως Αθήνα, 1994.
Φραγκούλας Ιω. Ν.: Διορθωτικά στην ηλικία και τη συγγένεια Παπαδιαμάντη -
Μωραϊτίδη, περ. «Σκιάθος, χρόν. Β' τχ. 5, Απρίλιος - Ιούνιος 1977.